

A malteroslányok

Női építőmunkások a magyar építészetben a 20. század közepéig

Tar István szobrászművész "Építőmunkások" című reliefje, 1949, MÉMOSZ székház, 1948-50, (Dózsa György út 84/a.)

„Neuschloss építésznél, Van a munkás eszénél. Ezer-háromszázan, Nők s férfiak mindnyájan: Kenyeret akarunk!”¹

A jelenleg folyó kutatásomban az építőmunkásnők jelenlétét kutatom a magyar építőiparban egészen a 1960-as évekig. A kutatás középpontjában az építőmunkásnők szerepe, megjelenési formái, és társadalmi megítélésük van. Ugyanakkor ezzel nem csupán a nők építőipari jelenlétére szeretném a hangsúlyt fektetni, hanem általánosan az építőmunkás építészetben betöltött szerepét szeretném átírni.

A 20-as évek végén az építkezéseken rendszeresen alkalmaztak nőket bér munkásként és elsősorban a létező hierarchia legaljához tartozó „culáger” munkákat végeztették el velük. Általában anyaghordó segéd munkásként, ún. malteros-lányként a szakképzett munkások és kőművesek keze alá dolgoztak. Az építkezés munkaszervezése ekkor már a szak-, betanított és

¹ A Pécsi építőmunkások dala 1897-ből: Nagy Dezső: Sztrájkdalok, rigmusok, in. Ethnographia, 1980, XCI.évf., 3-4. szám, 432-442.

segédmunka kategóriái szerint épült fel. Az építkezés rangsorában legfelül a magasabb szakértelmet igénylő és keresetű szakmunkások (ács, asztalos, bádogos, kőfaragó, kőműves stb.) álltak, őket követték a betanított munkások, akik az állványozó, cserepező, kövező, kubikos feladatokat látták el, majd a segédmunkások, akik a legnehezebb és szakértelmet nem kívánó fizikai munkákat végezték, mint anyagmozgatás, habarcskészítés és malterhordás. Az ő bérezésük volt a legalacsonyabb, a női munkások pedig még alacsonyabb fizetésre számíthattak. A nők általában időszakos munkásként dolgoztak, legtöbb esetben nem is léptek tovább a szakképzettség irányába. Eleve nem is ipari iskolákból jöttek, hisz nőként az iskolai szakképzés, főleg építőipari szakmákat tekintve ritkának számított. Tar István szobrászművész "Építőmunkások" című reliefje díszíti. Az 1949-ben elkészült építkezési jeleneten feltűnnek a főként malteros-lányok is. Még ebben az évben bekerült az alkotmányba a két nem törvény előtti egyenlősége és ez változást hozott a nők társadalmi pozíciójában is. A Rákosi-korszakban (1947-53) a Szovjetunióból importált nőképet kellett követni az építőiparban is: a munka sztahanovista irányát. A nők bár megjelentek a szakképzésben, kőművesként, és brigádvezetőként továbbra is kemény fizikai munkát végeztek. Viszont a rendszer, a korábbi gyakorlattól eltérően - a nők nem tanulhattak építőipari szakmákat - igyekezett biztosítani a női munkaerő szakképzését. Az első ötéves terv (1950-54) egyik legnagyobb beruházása, az új ipari város mintájaként felépülő Sztálinváros (ma Dunaújváros) volt. A korabeli sajtónak köszönhetően legendássá váltak a város női építői. 1950-51 között 200-ról 2000 főre emelkedett a női munkások száma Sztálinvárosban. Filmhíradók és riportázsok igyekeztek vonzóvá tenni az építőipari munkát a nők számára. A politika ezzel is igyekezett népszerűsíteni a nők helytállását egy hagyományosan férfi szakmában. A korabeli propaganda a "női építkezés" címkét ragasztotta a női brigádok tevékenységére. Az állami propaganda szocialista eszményének megfelelő (és a valósággal sok tekintetben kevésbé érintkező) munkásnő képe majd a Kádár korszak 60-as éveitől alakul át és részben a növekvő szociálpolitikai juttatások okán is a nő mindinkább családayaként és háztartásbeliként jelenik meg.

Zsoldos Anna

Irodalom

Pogány Mária-Rádcics József: Malteroslányok, Magvető Kiadó, Budapest, 1958.

Peggy Deamer, *The Architect as Worker. Immaterial Labor, the Creative Class, and the Politics of Design*, London, Bloomsbury, 2015.

Építőmunkás - Építők Lapja 1950-1995

Horváth Sándor-Pethő László-Tóth Eszter Zsófia: Munkástörténet, munkásantropológia, Napvilág Kiadó, Budapest, 2003.

Nagy Dezső: Munkáshagyományok, Történelemszakköri Füzetek 13., Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

Nagy Dezső: Magyar munkásfolklor, Gondolat, Budapest 1987.

Matussné Lendvai Márta: Dunaújvárosi nők a 60-as években, Dunaújváros, 2008., 3-15.